

ШИШКА РОМАН БОГДАНОВИЧ

Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
професор кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор,
академік Академії наук Вищої школи України

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ТА РІВНІСТЬ

Наразі більше значення має індивідуалізація учасників цивільних правовідносин, особливо коли вона є умовою участі у них та здійснення суб'єктивних прав. Вона не тільки персоніфікує учасників цих відносин, але й має орієнтовний характер для визначення можливого кола суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. За сучасних технологій та негативних наслідків несанкційованого вторгнення в них значно зростає суспільна небезпека (глобальний вектор). Тож не всі ними володіють і можуть здійснювати свої права в цій сфері, зокрема

ІТ-сфері. При анонімності участі у правовідносинах досить важко захистити права потерпілого від навмисних чи необережних порушень його суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів (прагматичне завдання). Тому вимога персоніфікації фізичної особи у цивільних правовідносинах є досить актуальною і постійно зростає.

Наразі рішення про участь у цивільних відносинах повинне бути виважене з економічного, соціального та правових аспектів. Принаймні повинна бути інформація про іншого учасника, особливо безпеку вступу у такі правовідносини. У ст. 28 ЦК визначено, що фізична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям. Проте в одних випадках вимагається встановлення всіх індивідуальних ознак особи, у інших це не вимагається. З введенням електронних (віртуальних) та новітніх комунікаційних і операційних технологій, електронних гаманців, електронних документів, поширенням реєстраційних процедур все більшого поширення набуває необхідність ідентифікації особи при здійсненні своїх цивільних прав. Наразі йдеться про біометричні дані та засновані на них паспорти. Зокрема, згідно плану дій із досягнення безвізового режиму із ЄС, Україна повинна ввести біометричні паспорти для своїх.

Індивідуалізація фізичної особи формалізується у його свідоцтві про народження, паспорті та інших документах, що видані на ім'я фізичної особи. Хоча ім'я є основним, але воно не повністю відображає ідентифікаційні ознаки фізичної особи. Ідентифікаційних ознак набагато більше і вони є звичаєвими (прізвисько родини), набутими, присвоєними за заслуги чи діяння тощо. У фізичної особи може бути псевдонім, прізвисько, інші індивідуальні ознаки. Одні з них є обов'язковими, опосередкованими чи умовою вступу у правовідносини.

До індивідуальних ознак фізичної особи відносяться такі:

- біометричні (природні): вік, стать, обличчя, папілярні лінії на пальцях (відбитки пальців), структура сітчатки ока, генокод. Вони враховуються при здійсненні права на пересування, особливо у країни ЄС, при здійсненні права на вибір роду занять. Так, фізіометричні дані людини (об'єм, зріст, повнота) позначається на виборі професії чи заняття (модельний бізнес), стандартизації розміру одягу (з 2008 р. встановлено єдиний для всіх підхід в європейських країнах для зазначення розміру одягу);

- вікові де Всесвітньою організацією охорони здоров'я виділено: юні – до 18 років; молоді – від 18 до 44 років; середній вік – 45-59 років; літні – 60-74 роки; старечі – 75-90 років; довгожителі – більше 90 років;

- побутові: зменшена назва, прізвище, статус в сім'ї (батько, мамочка, тощо);

- психолого-характеризуючі: характер, темперамент, почерк, підпис, наявність особливих здібностей психомоторної діяльності;

- територіальні: місце постійного чи переважного проживання, місця перебування;

- формальні, що відображені у виданих на ім'я фізичної особи офіційних документах, зокрема: у паспорті чи іншому документі, що посвідчує особистість;

- соціальні: честь, репутація;

- особисті: гідність, самооцінка, досвід певної юридично значимої діяльності, визначність у колі фахівців, імідж, тату та пірсинг;

- професійні: вигадані імена: сценічне [Руслана], псевдонім, фанове [Шева], ді джейне, культове, шоуменське, креативне, тощо. Їх використовують гадалки, білі та чорні чарівники;

медичні, зокрема: психічне захворювання, інше захворювання, яке є перешкодою для проживання у одній кімнаті з іншими членами сім'ї, потреби у сторонньому догляді), визнання таким, що потребує утримання. Наразі Законом України «Про єдиний державний демографічний реєстр» йдеться про біометричні дані. Згідно нього кожен громадянин зобов'язаний мати виготовлений у формі картки паспорт, де є безконтактний електронний носій інформації про громадянина, яка включена у єдиний державний демографічний реєстр, зокрема: ім'я; дата народження чи смерті; місце народження; стать; дата внесення інформації про людину в реєстр; відомості про батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників та інших представників, а також відомості про громадянство, його відсутність і підстави для отримання громадянства; реквізити документів, які видані особі; відцифрований зразок підпису і зображення обличчя людини.

Єдиний державний демографічний реєстр включатиме додаткову змінну інформацію: про місце реєстрації, сімейний стан, відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, видані приватизаційні папери, додаткових (факультатив-

них) біометричних даних, параметрах; інформацію із відомчих інформаційних систем.

Особливо йдеться про осіб з особливими потребами, для яких законодавством передбачені спеціальні права;

- юридичні: ім'я, громадянство, сімейний стан, статус державного посадовця, підприємця;
- публічні: громадянство чи підданство, ідентифікаційний код платника податку, кредитна історія, перебування в реєстрі боржників чи інших реєстрах, судимість тощо;
- комунікаційні: доменне ім'я, електронний підпис, електронна адреса, поштовий ящик, мобільний чи інший телефон;
- майнові: номер рахунку в комерційному банку, володілець акцій чи інших цінних паперів, місце знаходження нерухомого майна, відомості про його обтяження чи арешт тощо;
- корпоративні: певне прізвище в компанії (Сірий, дід), професійному (бать, головний тощо) чи кримінальному (поганяло) середовищі;
- фахові: освітня (економіст, юрист, вчений, бакалавр, спеціаліст, магістр тощо), знання іноземних мов, ранг державного службовця. Вони впливають на *рівень капіталізації фізичної особи* – чим вище рівень професійності та знань іноземних мов, тим більше можливостей віднайти їм застосування і здійснити оцінку особистості. Вони відображаються у резюме¹ про спеціаліста;
- ділові, зокрема: здатність просування по службі, у творчості, бізнесі (ділова репутація, клас, чин, визнання, спеціальні звання, лауреатство);
- релігійна приналежність, що зумовлює можливість здійснення певних прав: укладення шлюбів, стилів одягу, вживання спиртних напоїв, прогнозування реакції на певні правочини чи їх пропозиції;
- інші. Так підприємець може мати індивідуальні ознаки, які вирізняють його на ринку.

Індивідуалізуючі ознаки можуть бути постійні, або змінювані (місце проживання). Слід виходити із презумпції їх постійності та, в принципі, довічної приналежності особі, що сприяє зміцненню правопорядку, впевненості в надійності особи у ділових та інших відносинах. Вони є інформаційним підґрунтям для вступу у правовідносини взагалі чи з іншим їх учасником зокрема.

Одні з них мають правове значення для виникнення здійснення та припинення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, інші – ні.

¹ Резюме – перша ступінь початку кар'єри, за яким роботодавець набуває перше враження про фахівця та доцільність звернути на нього увагу чи відхилити його пропозицію. Щоб воно дійшло до роботодавця і не було відправлене, тим кому воно надане, в кошик для сміття, воно повинне бути фахово та грамотно складене: коротко викладене (на 1 сторінці формату А4), бути діловим папером а не есе про себе, у вигідному світлі відображати фахові характеристики претендента на посаду та доказові свідчення того. Зазвичай резюме містить: фото розміром, як на паспорт та підкреслювати відкритість (привабливість) фотогігієнічність претендента)

Індивідуалізація фізичної особи може окреслювати коло її прав та обов'язків, місце і органи їх здійснення. Принаймні, коло не персоніфікованих відносин постійно звужується

Індивідуалізацією фізичної особи є притаманні конкретній фізичній особі особисті ідентифікаційні ознаки, які відрізняють її з поміж інших фізичних осіб і мають правове значення, персоніфікують правовідносини або зумовлюють певні суб'єктивні права і юридичні обов'язки, підлягають охороні та захисту у встановленому законом порядку. Йдеться про інформацію про дану особу, яка може бути встановлена за даними в мережі Інтернет.

Засоби індивідуалізації можуть бути необхідними і факультативними. Необхідними є ті, що вимагаються чинним законодавством для даного виду правовідносин. Так, якщо у позові не буде вказано індивідуальні ознаки позивача чи відповідача такий позов не приймається до розгляду. Анонімна заява у державні органи не підлягає розгляду. Водночас, автор письмового літературного твору може вказати свої власне ім'я, вигадане ім'я (псевдонім) чи взагалі їх не вказувати, а оприлюднити цей твір анонімно.

Значення індивідуалізації фізичної особи може бути визначено імперативно – дані права не можуть бути здійснені до тих пір, поки особа не оприлюднить (сповістить) свою ідентифікаційну ознаку, а може мати диспозитивний характер і визначатись, на вимогу іншого учасника цивільних правовідносин, чи персоніфікуватися самим володільцем індивідуалізації. Так, для відкриття рахунку в банку необхідно сповістити своє ім'я і надати паспорт громадянина.

Для певних професій наявність ідентифікації є обов'язковою: військовослужбовцям та працівникам МВС, МНС, СБУ присвоюються індивідуальні номери, на форменому та спеціальному одязі поміщаються нашивки із вказівкою на групу крові та резус фактор. Ці службовці мають спеціальні особисті номери і відповідну бирку, котру зобов'язані постійно носити при собі.

Це саме стосується осіб, що займаються професіями із підвищеним ступенем небезпеки для життя та здоров'я, наприклад моряків, пілотів які постійно повинні мати при собі ідентифікаційні номери. Крім того, у діловому та іншому спілкуванні наразі широко використовуються бейджики, на яких вказується ім'я та посада фізичної особи, як частина іміджу юридичної особи чи органу влади. На такому рівні можуть й сприйматися написи на службових кабінетах, іншій офіційній інформації, яка поширюється у встановленому законодавством порядку.

Можливі інші індивідуальні ознаки фізичних осіб, які безпосередньо чи опосередковано впливають на їх правове становище та можливість приймати участь у певних цивільних правовідносинах. Відповідно, це впливає на індивідуальне правове становище учасників цивільних правовідносин та на можливість здійснення ними суб'єктивних прав.

З огляду на зазначене в Главі 4 ЦК України слід більш чітко прописати засоби індивідуалізації фізичних осіб.

Ключові слова: індивідуалізація, фізична особа, суб'єктивні права, здійснення прав.

Ключевые слова: индивидуализация, физическое лицо, субъективные права, осуществление прав.

Key words: individualization, individual, subjective rights, exercise of rights.

МЕЛЬНИК ОЛЬГА ОЛЕГІВНА

Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
викладач кафедри інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін, кандидат юридичних наук

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЄС

Право інтелектуальної власності Європейського Союзу привертає увагу науковців, практиків у різних аспектах. Як новий інститут права ЄС, що інтенсивно розвивається та уособлює кращий досвід держав-членів ЄС у сфері охорони інтелектуальної власності, а також успішні ініціативи з введення регіонального захисту прав на торговельні марки, промислові зразки, сорти рослин, географічні зазначення.

Аналіз гармонізації права інтелектуальної власності ЄС дозволяє виділити такі етапи правового регулювання.

Перший – 1965–1973 рр. – підготовка і прийняття конвенцій про патенти Спільноти і Європейський патент.

Другий – 1984–1989 рр. – прийняття директив щодо гармонізації законів держав-членів про торговельні марки, топографію напівпровідникової продукції, а також регламентів про застосування правил конкуренції при укладанні ліцензійних угод і договорів про передачу ноу-хау, проведенні досліджень і розробок. У цей же період Єврокомісією була підготовлена Зелена книга «Авторське право і технологічний виклик», де виділялося шість областей авторського права, що підлягають гармонізації.

Третій – 1991–1998 рр. – прийняття п'яти секторальних директив про гармонізацію авторського права; директив про наближення законів щодо біотехнологічних винаходів, промислових зразків; утворення прав Спільноти на торговельні марки і прав Спільноти на сорти рослин; підготовка пропозицій з гармонізації законів про корисні моделі; прийняття регламентів про договори про передачу технологій і боротьбу з піратством.

Четвертий – 1999–2002 рр. – прийняття комплексної директиви про авторське право в інформаційному суспільстві; введення промислового зразка Спільноти й обговорення пропозицій з введення корисної моделі